

ЧИТАЛИЩЕ

ПОВРЪМЕННО СПИСАНИЕ

(Излѣзва двапѣти въ мѣсеца).

КРИТИКА.

Ex omnia aliquid, ex tota nihil.

„Школска Педагогіа, или методическо ръководство за учителите и управителите на народните школи, отъ І. А. Ковачова, Часть първа. Обща методика. Издава книжарницата Д. В. Манчевъ. Пловдивъ, 1873.“

Началото на исторіѣта на българското развитие е почти сѣщото както и началото на уметвенното развитие и на другиты народы. Сѣщиты туку речи проявление, общи у всякъ народъ, у всякъ отдѣленъ цивилизацій, сир. че най напредъ маймунджилѣтъ на сѣкада заема първо мѣсто, играе началнъ ролъ.

Крадливыйтъ и грабливыйтъ духъ на полудивыты народы, при първото имъ отрезвеніе и прѣминуваніе отъ расхайтенийтъ и неопредѣленъ животъ въ оседлы и питомень, прѣнася ся на новото поле заедно съ сичкиты задатѣцы за развиваніе. Ето защо, кѣто погледнешъ на всякъ първобытнъ народнъ гражданскъ литературъ, ще видишь въ ней повечето подражаніе и похитено, отколкото свое самостоятелно, самобытно. Чуждыйтъ элементъ, който ся е вмѣквалъ въ ней, тежалъ

е и душилъ поколѣніята цѣлы десятки години, даже столѣтія, и само възрожденныйтъ геній, само крайныйтъ нравственны усилія, самопожъртованіята и т. н., могли да го свалѣтъ и да унищожатъ неговото разрушително вліяніе. Ето защо, слѣдъ прѣхожданіето на единъ народъ отъ подражателно въ самобытно творчество, онъ е прѣдавалъ прѣдишнытъ си литературѣ на вѣчно забвеніе и прѣзрѣніе, кѣто такава, който не е имала нито свойството на вещественното гюбре, за одобреніе на една нивѣж за ораніе.

Такава литература — гюбре има у всякъ народъ, защото всякъ народъ е почевалъ отъ тамъ, отъ гдѣто сѣж почевали и другитѣ прѣди него образованы народы, такъво гюбре литературно ся съставя сега и у нашѣтъ книжнинѣ.

Млады, неопытны, стремителны, неусидчивы, нетърпѣливы, отчаянны, ный Българеты хвърлямеся на сичко, което мало малцѣ ни блесне въ очи, захващамеся за сичко, не придирайки твърдѣ умѣстностытъ, достоинството и полезностытъ, по силомъ или непосиломъ, кѣто неопытны майсторы удриме заведнѣждъ съ всичкиты си орѣдія върху избраннытъ матеріалъ: трошимъ, стържемъ, дѣламе и ковемъ съ полудивнѣтъ си неисхабенѣ силѣ и фантазіѣ, и виждѣ, че, намѣсто да опрѣдѣлимъ ясно формѣтъ на нашитѣ идеи и да имъ дадемъ приличното израженіе, ный не сме направили нищо друго, освенъ че сме строшили и исхабили чуждото, и нашето хубаво, и показали нашето некаджрно дѣтинство.

Така иностраннытъ писатели, философы, поеты или педагози, намѣсто да ся яватъ у насъ въ сичкото величіе на идеитѣ си и въ нихнѣтъ пластичность, они ни изявяватъ опърпаны, кѣто смѣшны и дърты беззжбы бабы — бърбораны, на които не ся отбира лесно онова, щото говорѣтъ. Та чети, ако щешъ, цѣлы тиради, отъ нихныты произведенія, лучѣтъ на величіето имъ нема да проникне душинѣтъ ти чрезъ побългаряваніето имъ, нема да стопли самосъзнаніето ти и здравыйтъ разумъ.

Причина на сичко това е единственно нашата неспособность, нашето неумѣніе, да ся заловимъ за една работѣ така, както го изисква важностьта на прѣдметътъ ѝ

и обстоятелствата, за които ся назначава. Между тъмъ ный си въображаваме единствены по родѣтъ си и родены за голѣмы подвизи до толкозъ, чтото не въсприймаме да държимъ смѣткъ и да повѣряваме сами себеси, и своитѣ умственны рожбы.

Не динѣ много прѣводы и добры прѣводы има у насъ, не твърдѣ много компилаціи, и, при сичкѣтъ оскъдность и ограниченность въ това отношеніе, еще помалко има такива отъ едныты и другитѣ, които да излѣзватъ отъ категоріѣтъ на гюбрето и да заслужватъ човѣшко вниманіе. Прѣдъ очити ни лежатъ доста книжки отъ старо и ново изданіе: имаме прѣводы отъ френски, отъ нѣмски, имаме кампиляціи съ насловъ — съчиненіе отъ еди кого, а насѣкадѣ глѣдашь повѣрѣж на мыслѣтъ си за слабитѣ нравственны, даже и прѣводны силы, на нашитѣ писатели. Освенъ понегдѣси, насѣкадѣ ти ся прѣдставя недодѣланното и кжсото, та па кжсото. Въ най хубавото, въ най лесното ще видишь признакъ на бестактность, на немареніето, повърхностьтъ и онова безгрыжно неуваженіе къмъ собственижтъ зададенъ задачіж. Прѣвождаме, нѣ какъ прѣвождаме, съставяме, нѣ какъ съставяме, издирваме, нѣ какъ издирваме? Тамъ, гдѣто трѣбва да употребимъ языка си кѣто орждіе за уразумяваніе, ный прѣпѣлваме рѣчѣтъ си съ прѣдложенія и періоды отъ чуждо сложеніе, сир. съ галицизмы, германизмы, гърцизмы, русеизмы и други толкозъ измы, споредъ колкото языцы съдържа полиглотата, отъ коѣжто е съставена нашата смъртна словесность.

Тамъ, гдѣто бы трѣбвало длжбоко изучваніе на прѣдметътъ и самостоятелното му въспроизводжаніе на българскій языкъ, независимо отъ никаквы други измы, тамъ едно повърхностно прочитаніе ся смѣсва съ едикъ безочливж кражбж отъ това или онова чуждо твореніе, тамъ единъ най невѣренъ прѣводъ, даже варварскій прѣводъ минува за оригинално произведеніе, за прочитъ, рѣководство или учебникъ за изучваніе; а за да налучишь въ нихъ смисълътъ на съдържаніето трѣбва да запалишь Диогеновъ фенеръ и да го търсишь на всякъ редъ, во всяко прѣдложеніе, во всякъ періодъ и на всякъ страницъ.

Намъ много пжти ни ся е случвало да ся заловимъ да четемъ съ присърдце нѣкоѣ новѣ книгѣ на българскій языкъ и да задремемъ надъ неѣ поради нейнитѣ отличителны недостоинства или отъ къмъ изложеніето, или отъ къмъ съдържаніето. Много пжти сме захвърляли книгѣ съ отличенъ насловъ и пакъ сме ѣх поемвали снисходително, за давно намѣримъ въ неѣ поне едно щогодѣ оправданіе на съчинителтъ ѣ, и пакъ сме ѣх тръшнали о земѣ, когато не ся е сполучвало да прогледнемъ въ неѣ нѣщо здраво и питателно за единъ нравственъ стомахъ. Не веднѣждъ сме виждали младцы развиты, жадны за просвѣщеніе, да запращатъ такожде далечъ отъ себеси книгѣ, коѣто по настоящемъ, трѣбвало бы да послужи съ съдържаніето си за нихното саморазвиваніе, и да ги слушае да викатъ: «Учителю, не разумяваме, что четемъ: защо ни е таквазъ книга, кога не е написана на български языкъ?» А что бы помыслилъ младеца, ако бы и учительтъ отговорилъ со сжщійтъ начинъ на питаніето му: та и азъ не разбирамъ въ неѣ онова, което не разбирашь и ты.

Между тѣмъ книгитѣ ся пишжтъ и си имжтъ назначеніето за народа, сир. за ученицыты, учителиты, читающжтъ публикѣ, за нихното свѣстяваніе, освѣтленіе, обученіе и образуваніе, и проч. Полезна ли ще да е една книга, написана така, что то всякъ читачъ отдѣлно да има нуждѣ отъ личнытъ коментаріи на самійтъ авторъ? И неставатъ ли смѣшны авторыты и безполезны трудоветѣ имъ въ такъвъ случай?

Споредъ количеството на възрастающето потребление на книгитѣ у насъ, исканіето на добры и полезны книги за прочитъ и ръководства за ученицы, а особито за учителиты, не е малко. У насъ, наистинѣ, рѣдко ся виждатъ ръководства за учителиты, а, колкото помнимъ, едвали щжтъ ся набержтъ двѣ-три, отъ които е и «Школската Педагогія» на Г-на І. А. Ковачева. При сичко това рѣдко кое отъ нихъ си постига напълно и както трѣбва цѣльж. Въ сичкиты има цѣль, а похватъ нема.

Ный живѣемъ въ вѣкътъ на простотжжтъ си и сме лишены отъ достообразованны учители; ный сме въ почетъкътъ на нашето пробужданіе и развитіе, лишены сме

отъ основнѣхъ и здравѣхъ культурѣхъ; за това вкусѣтъ и усѣщаніето му у насъ сѣ еще неразвѣтѣ. Така, когато дойде работата до туй, да възбудимъ ищахѣтъ на съотечественницѣтъ си, да имъ развѣемъ вкусѣтъ за чете-ніе и саморазвиваніе, ный трѣбва да пазимъ въ строгость самостоятелностьтъ на народнѣтъ ни начала, както и цѣлѣтъ, за коѣто трѣбва да ся залавяме благоразумно и да употребимъ повече проникателность въ нравственното състояніе на народа, и само тогѣва да творимъ, и да списваме книги за неговѣтъ стомахѣ, а не кѣто за нашѣтъ собственѣ. Стойки по високо отъ уравниѣтъ на простотѣтъ, ный трѣбва по длѣжность да слеземъ до ней и да станемъ прости до просто уразумѣваніе, а не да си оставаме кѣто покачени на върли-нѣхъ, недосѣгаемы и неразгаданы вѣлхвы, и философы, защото высокото мѣчно ся постига отъ нискоостоящѣтъ, защото оно е свойственно и постижимо само на оныя, които сѣ възвысили вече и съставѣтъ рѣдкость между народа ны; оныя же, които сѣ здравѣтъ си разумѣ стоѣтъ на по долнѣхъ степенѣ на развитіето си, живѣѣтъ и ся обръщѣтъ между своиѣ, еще по оскѣдны въ развитіето и недодѣланы събратѣ — народа, нѣ които трѣбва да влѣяѣтъ направо, на сърдцето, на душіѣтъ, на волѣтъ, на характерѣтъ му, съ една рѣчь оны, народнѣтъ учители и възпитатели, заслужѣтъ еднѣ добросовѣстность отъ нашѣхъ странѣхъ и братското ни вниманіе, и улесненіе, което трѣбва да имъ дадемъ на многотрудното поприще на тѣхнѣхъ дѣятельность.

Въ отечеството ни ся набрало доста учители отъ всякѣхъ возрастѣ, отъ всякѣхъ тертипѣ или методѣ: и звѣчары, и класичны, и друг., нѣ тѣхнѣхъ нравственны качества не сѣ общи на сичкѣтъ и на множеството имѣ. При все това сичкѣты служатъ по възможности на врѣмято си и на народа си, и си направили веднѣждѣ за всякога учителското си званіе средство за пропитаніе, малко-много отговарѣще на усилията имѣ. Не казвамъ, че между нихъ нема и такива, които подобно на еднѣ лошѣ книгѣ, съставѣтъ гюбре между учителското съсловіе, нѣ има и такива изъ нихъ, душѣта на които е обладана отъ силнѣхъ волѣхъ за знаніе и саморазвиваніе,

които сж наджханы отъ чистъ патриотизмъ и обладавать енергіѣтъ да ся трудѣтъ въ ползж на народѣтъ си. И кѣмъ нѣхъ-то трѣбва да ся отнесе нашата симпатія, кѣто такива, на които обстоятелствата не дозволили да ся поучатъ въ нѣкое по високо учебно заведеніе, за да ся доразвѣѣтъ както трѣбва. До гдѣто народа ни ся снабди съ множество отборны и повѣрены учители, тѣхъ трѣбва да има на умъ единъ писатель, или единъ съчинитель на едно ръководство, подобно на оныя, които носятъ высокѣтъ титлж — за учителитѣ и управители-ты на народныѣ школы, кѣто Педагогіята — Методика и т. н.

Ако съчинительтъ е длѣженъ да пази най строго на сичкиты условія на единъ добросъвѣстенъ литераторъ, то тѣмъ паче онъ трѣбва да бѣде строгъ и точенъ въ съдържаніето, гладкъ, лекъ, удобопонятенъ, както и послѣдователенъ въ изложеніето на прѣдметѣтъ си.

Ако единъ учитель, желайки да прослѣди онова, което го интересува въ еднаж книгж, не може да го съзнае отчетливо споредъ нѣкои съчинителевы недостатки и не може да добие никакъвъ потыкъ за напрѣдка си, то кой ли други ще му е виновенъ на това, ако не оный самъ, който е написалъ или съставилъ книгжтъ. Въ такъвъ случай всякъ съчинитель бы испадналъ въ неговиты очи на еднаж отъ тѣхъ категоріи: или че не си съзнавалъ добръ цѣльтъ, който ся заловилъ да гоны и поради това не е можалъ да си додѣла трудѣтъ, или че съзнаніето му не ся е основавало освенъ на чувството за поправяніето на собственныѣ финансы, та за това е гледалъ на сичко прѣзъ купъ на грошъ, кѣто прѣзъ прѣсты, сковано да излезе, по пословицжтъ, та было приличало на новж конюшницж отъ стары щѣцы и гнилы греды.

Първата отъ тѣхъ категоріи ражда у читателя прѣзрѣніе кѣмъ всякъ новж книгж на языка ны, а втората сумнѣніе въ недобросъвѣстностьтъ, шарлатанѣтъ на единъ недоуѣланъ писатель и безсъвѣстното му търгуваніе съ чувствата и патриотизмѣтъ на другиты. И колкото по развитъ бива единъ шарлатанинъ, толкозъ по отвратителенъ става той за оныя малки човѣчета, които

двигатъ, управятъ масштѣ на повѣренното имъ юношество и които викатъ до Бога за добръ нравственъ хранъ.

Да си възмечтай чловѣкъ, че е роденъ, да речемъ, за реформаторъ по нѣкоя часть отъ чловѣчскитѣ дѣятелности, а на дѣло да е малодушенъ егоистъ и да прѣдставя на публикѣтъ едно просто сглобяваніе отъ чужды мысли въ единъ невразумителенъ прѣводъ, кѣто свои собствени съображенія, кѣто свое съчиненіе, по нашему това не е друго освенъ голо фанфаронство и наклонность за айнаджилъкъ, и което може да докара всякому на умъ оныя дѣчица, които ся покачатъ на высочко нѣщо и викатъ: я поглежете колко съмъ голѣмъ! Таки-вато змѣи прѣмудрости могълъ-бы чловѣкъ да ги сравни и съ оныя авторитеты, които на чуждыйтъ заслуженъ подкѣжникъ искатъ да покачатъ не знаніето си, не благородныйтъ си патріотизмъ, не личнытъ си претенціи, нѣ своето будуще и *пресното си наклонване къмъ индивидуалнѣтъ си прозорливостъ въ чуждѣтъ кесійкѣ*, и които, ако не имъ ся даде да сполучатъ въ желаніето си, псувать и ся ругаѣтъ надъ чувствата и патріотизмътъ на другиты, сравняватъ ги съ тюрлю, тюрлю неща, съ усмърдено месо, рыба и проч.

«Слогътъ показва чловѣка», добръ рекълъ, който го е рекълъ. Нѣ, ако въ написаното ся види личната характеристика на единъ, напримѣръ, авторъ, то отъ ещщето изреченіе може да ся извади и обратно слѣдствие: че всякъ писатель е въ зависимость отъ личнѣтъ характеристикѣ, която му подобава. А това ще рече, че, ако списательтъ е былъ небрежливъ въ произвожданіето си, то непрѣменно онъ не е былъ добросъвѣстенъ труженикъ, нито пакъ безинтересенъ. Ако ли пакъ случайно е былъ неукъ и подбуденъ отъ патріотизмъ, той не ще ся е водилъ отъ честното правило, да ся допитва отъ по-вѣщи и да ся посвѣтѣва съ нихъ, а на всякъ случай трѣбва да ся е водилъ за носъ отъ егоизмътъ си.

Тыя мысли ни минувахъ прѣзъ умъ, когато четяхмы нѣкои и други недоскопосаны новы литературны произведенія на бѣлгарски, между които незнамъ какъ ся

подпаднала и Школската Педагогія на г-на І. Ковачова.

Г-нъ І. А. Ковачовъ, наистинж, избралъ не маловаженъ прѣдметъ за съчиненіе, Педагогіѣтъ, и книгата му, поради тойзи си важенъ насловъ, заслужва да ся рече нѣщо за неѣ.

Въпросътъ за народното обучение и отхранваніе почна да става жизненъ въпросъ у нашиты учители-педагогы. Лошето и несотвѣтственното състояніе на народниты ни училища, възбужда крайно съжалѣніе и негодованіето на всякъ добромыслящъ и развитъ учитель, и нуждата за едно добро, и положително серіозно ръководство за наставленіе на старытъ и млади учители стана толкозъ очевидна и опутителна, чтото и слѣпыйтъ бы можалъ да ѣхъ види. И до гдѣто ся очакваше съ нетърпѣніе появленіето на едно подобро методическо ръководство по звѣнѣѣтъ методѣ и наглядното ученіе, нѣщо по опрѣдѣленно, по пѣлно отъ ръководството на Д. В. Манчева, ето че г-нъ І. А. Ковачовъ дойде да подари единъ добръ книжкѣ, първа часть, подъ упоменѣтото заглавіе на публикѣтъ на българскитѣ учители.

Безъ да забикаляме по натамъ, ный си взимаме длѣжностѣтъ да попрѣгледѣме по нѣщо въ неѣ.

(Слѣдва).

Каква е Хрістіанската длѣжность кѣмъ Бога и дружествата ?

Какъ трѣба да разумевамы длѣжностѣтъ си тукъ на земята, нашитѣ собствены длѣжности, като членове на Чърковата и дружествата, и свѣстно да ги извършавамы, пакъ и да знаемъ да уважавамы онѣзи добрины, съ които ся ползвамы, като живѣемъ въ дружество, туй е най-първа и главна длѣжность на сѣкиго човѣка хрістіанина. Който не извършава длѣжностѣтъ си както изискува дружеството отъ сѣкиго, нѣ само глѣда да извлочи личнытъ си интереси чрѣзъ дружественитѣ отношенія, (както всичкытъ наречены чорбаджии и калугери или сѣкой съ такива мисли), не интересува

дружеството съ никаква собствена работа, въ което живѣе, и, отъ което ся той интересува, той разрушава добрийтъ рѣдъ на дружественното състояніе. Такъвъ дружественный членъ разваля онѣзи вързкж, която свързва всичкитѣ членове въ единъ обща единицж — въ едно живо тѣло, като врѣдително стебло, отъ доброплодно дърво, което всиува животныйтъ сокъ изъ кореньтъ, а не дава никакъвъ плодъ отъ себе си. Такыва дружественны членове немжтъ право, да ся жалѣтъ отъ лошацитѣ си сетнины, които могжтъ ги сполетѣ въ животътъ имъ, че не извършаватъ длѣжностытъ си както трѣба.

Пакъ ако нѣкой и извършава, както трѣба, всичкытъ си дружественны длѣжности, нѣ той не е изпълно такъвъ, какъвто трѣба да бѣде. Често ся случавя, щото мнозина чрѣзъ егоизмътъ си, съ хваленіето си, или чрѣзъ други нечисти побужденія, могжтъ само по вышность, да исполнявать дружественнытъ законы, а между туй въ душжтъ си бывжтъ ниски и поврѣдены. Могжтъ има и правилна форма (видъ) въ тѣзи длѣжности, които изискува дружеството отъ сѣкиго човѣка, а той пакъ стои въ нискж нравственж степенъ. Неизбѣжно е таково състояніе, когато човѣцитѣ глѣджтъ на всичко, което съществува, отъ точката на приврѣменнытъ интересы, когато ся ограничава тѣхныйтъ поглѣдъ само на сегашностьж — врѣменж цѣль. И ето, дѣ е пѣрвжтъ причинж на едностранното и лѣжно положеніе въ сжщностьж, заради което сж пропадали и унищожавжтъ ся човѣческитѣ дружества и държавы. Такивж сетнины сж потрѣбны, съ които искжтъ човѣцитѣ да усъвършенствувжтъ само гражданското дружество, които немжтъ прѣдъ видъ ни най малко духовнытъ потрѣбы въ човѣческжтъ природж. Вмѣсто радостно да подпомагжтъ на човѣка въ всичко онуй, което бы могло да го събуди и да развѣ свѣтлитѣ му мисли, благородното му сърдечно желаніе, свободныйтъ му духъ и възвысенж нравственность въ животътъ му, нѣ на човѣка сж глѣдали, даже и днесъ нѣкой глѣджтъ, като да ся извършава всичката човѣческа длѣжность тукъ на земята. Колко бы былъ жалостенъ и ничтоженъ чо-

вѣкъ, какъ бы ся мѣчно усъвършавать нравственно, колко малко достоинство би прѣдставявала неговѣтъ природѣ, когато бы ся ограничила всичката му работѣ, желаніе и тяжесть, въ такѣвъ тѣсень кръгъ. На човѣка неможемъ глѣда, само като на просто земно същество, защото той по природата си принадлежи и на небото. Че заради туй като членъ на единый и на другыйтъ свѣтъ, дълженъ е да извършува двѣ должности. Едната е длъжностъ на човѣка къмъ Бога, а втората къмъ дружеството, въ което живѣе той.

На праздно сѣ ся лѣгали фарисейтъ съ такава надѣжда, че ще уловѣтъ Спасителя въ мръжѣтъ си, когато сѣ му прѣдлагали питаніе, дълженъ ли е еврейскыйтъ народъ, да плаща данѣкъ на многобожното Римско владичество, или не. Напраздно сѣ ся трудили, за да го окривѣтъ, като че той е буниль народѣтъ противъ Римското правителство. Той имъ отговориль съ божественното си спокойствіе: «Дайте царското на Царя, а божіето Богу»; и съ толко кроткитѣ си рѣчи е исказаль всичкѣтъ выеинѣ на Божественнѣтъ си прѣмъдрость, и, немошната и ниска злоба на фарисейтъ. Тѣй иска да каже Спаситель, Вый сте подданицы и на свѣтското царство и на духовното. Вый сте длъжны да изпълнявате длъжноститѣ си и къмъ едното и къмъ другото, а никой нема право, да ся уклонява отъ извършяванъето на тѣзи длъжности, защото тѣ стоѣтъ едникъ къмъ другѣ много въ тѣснѣ свѣрскѣ. Прочее да видимъ, що смы длъжны да правимъ тукъ на земята — за земныйтъ ны животъ, а пакъ що за небо — за вѣчныйтъ животъ.

Ный смы членове на кое и да е гражданско дружество, и при най малкото си осѣщаніе непрестанно ся интересуваме отъ дружеството, въ което живѣемъ. Когато ся родимъ на Божійтъ свѣтъ, човѣческа рѣка ны приѣма, и грижи ся човѣкъ за нашата отхрана, защото човѣкътъ е най високо духовно, а най слабо тѣлесно животно. Пакъ заради туй, човѣкъ ны помага на слабостѣтъ при дѣтинството ны, и, духовно ны упѣтва къмъ vysokата божественна цѣль. Тукъ ся развива физичната ни снага и духовна, обезбѣдява ся нашето по-

ложеніе въ дружеството, и, урѣжда ся доброто ны щастіе. Тукъ ный стѣпнмы въ отношенія, които сж ны нуждны и полезны. Тѣ утолѣмявжтъ нашето благосѣстояніе, че ся интересирамы съ работжтъ отъ всичкытъ дружественны членове, олегчаватъ ни ся умственнытъ промѣненія и способности, давжтъ ны ся всичкытъ срѣдства за нашето образованіе, за спокойствіе, и растъ въ животътъ ни. Тукъ законытъ и гражданската власть ны чувжтъ правдинытъ, нашето имѣние, животътъ и честьтъ ны. Тукъ ны ся дава възможность, за да живѣемъ въ подѣлно задоволствіе чрѣзъ работата си; само по тѣзи условія за да уважавамы правдинытъ и ный на другытъ човѣцы. Като ся обезбѣдимъ отъ сѣкакво насилие, длжны смы щото и ний да не правимъ никакъвъ видъ насилие на другытъ. Още ако не смы дошли въ зрѣлъ възрастъ и не смы въ сѣстояніе да управлямы работытъ си, сѣкога ще ны помогжтъ ближнытъ ни. Заради туй можемъ бы твърдѣ спокойны и на самійтъ смъртенъ часть, като знаемъ, че ще и послѣднытъ ны волѣж и распорѣждане, което сми направили, ще бжде извършено най точно и сѣвѣстно. Тѣзи всичкытъ добрини, които ный имамы до дѣ живѣемъ въ дружеството, не заслужвжтъ ли, щото и ный да правимъ пожертвованіе на дружеството?

Нъ, ный смы още и на Христовата чъркова членове, която ны дава още по-голѣми драгоцѣнны и вѣчны добрини. Въ нейж ся прѣраждамы духовно за вѣчныйтъ и небесный животъ и дохаждамы въ свѣтътъ за високоото опредѣленіе на нашата природа. Въ нейж добывамы правилното знаніе за Спасителя нашего Исуса Христа, за неговытъ заслуги на човѣчеството и за плодотъ на Св. Духа, и, за духовныйтъ ны животъ. Въ Чърковжтъ ся развивжтъ правилно нашитѣ душевны способности — умътъ и сѣрдцето. Тукъ ся напойвамы съ най чистытъ побужденія въ нашѣтъ работѣ, добывамы утѣшенія въ неволитѣ си, и, утвърдявамы ся въ почтенійтъ животъ. Никакво покушеніе не може ны прѣобърна, отъ истинныйтъ пжтъ на правдата още и въ неповолности човѣкъ, който има добръ вѣрж, подѣлно ся наслаждава въ душжтъ си съ вытрѣшенъ миръ и

спокойство. Човѣкъ, като има въ умѣтъ си, че е членъ въ царството Божіе, той съ всичкѣтъ си сила извършва длъжноститѣ си, които ся относѣтъ и на небото и на земята, като има прѣдъ видъ по добрѣ и свѣтла бѣдъжцность.

Отъ тамъ дохаждѣтъ новы длъжности, които сѣ твърдѣ важны и за нашѣтъ животъ, както и за дружеството, въ което живѣемъ. Можемъ каза, че сѣ за насъ толко по важны, въ колкото е душѣтъ по високѣ отъ тѣлото, слѣдователно и вѣчныйтъ е животъ по високѣ отъ врѣмennyтъ. Ный принадлежимъ и на небото и на земята, защото по самата си природа ся намѣрвамы въ твърдѣ тѣснѣ вырѣзѣ съ земныйтъ и небесный животъ. Слѣдователно, извършаваніето на тѣзи обвезательства е св. длъжность на сѣкиго христіанина, както къмъ земята тѣй и къмъ небото.

До когато живѣемъ въ този свѣтъ, ный имамы снага и врѣме, които можемъ за въ ползѣ да употрѣбимъ, заради нашето благосѣстояніе. Никой нѣма право да ни стане на този пѣтъ. Ный можемъ спорѣдъ волята си, да располагамы съ собственоститѣ си, за да набавимъ срѣдствата за животѣтъ си, да придобіемъ имѣніе, до когато неповрѣдимъ правото на другитѣ. Туй ны принадлежи; че спорѣдъ туй нашата собственость е основана на природното право. По нататѣкъ ный имамы пълно право, щото безъ никаква прѣпона да можемъ располага нашата свобода, дорѣ до когато ся не сблъсне съ правата и съ свободата на ближнытъ ны. Като ограничавамы нашѣтъ свободѣ, отъ сѣкакво насиліе дружеството ны само споменва, че общото е добро основъ за Благосѣстояніето на сѣкой нѣговъ членъ, щото, като му посвѣщавамы врѣмето и силата си, съ туй не само що изпълнявамы личнѣтъ си длъжность, нѣ и собственѣтъ си ползѣ застѣпвамы. Нашето засебно добро неможе да ся постигне, освѣнъ въ правото теченіе на всичкитѣ дружественны работы. Заради туй е длѣженъ сѣкой дружественны членъ, да ся труди за общото добро, сѣщо както и за личнытъ си нужды работы.

По самата човѣческа природа, таково стараніе за

общото добро е необходимо условіе за дружественното съществуваніе, както що е и дружественныйтъ животъ съществителнѣхъ потребѣхъ на цѣлѣтъ човѣческый родъ. Дѣлностытъ къмъ дружествата произлѣзвѣтъ изъ самытъ нужди за удруженіето на човѣцы, за ползѣтъ въ животѣтъ имъ, които сѣхъ възможны само на дружествата. Нашитъ ползи отъ дружествата, състоятъ и въ туй, че ны усигоряватъ собственностѣхъ, която ны служи за различни потребѣхъ. Нѣхъ какъ ся е образовала тѣхъзи собственость? безъ съмненіе, несмы ный самы направили прѣдмѣтытъ наши, които имамы, нито смы си дали туй право, за да ты мислимъ за наши. Въ другъ смисель, не бы было другъ законъ, освѣнъ самоволіе, а чрѣзъ такова състояніе, нищо не бы могло да ся развѣе освѣнъ отиманіе и насиліе. Гражданското дружество — ето кой ны дава: законнытъ срѣдства за да добивамы онуй, което става наша собственость. Дружеството подѣхъ извѣстны условія, не само че признава правдинытъ на свойтъ членове, за да добивѣтъ и располагатъ имѣніето си, нѣхъ още и чува тѣхъзи правдины съ нужны мѣрѣхъ.

Всичко което смы добили съ трудѣтъ си, утвърдява ся отъ дружественнѣхъ власть. Дѣлность е на тѣхъзи власти, да ся стараѣхътъ, щото да ся не нарушава на никого правото, отъ дружественнытъ членове, нѣхъ сѣкой да добива своето си, и никога да ся необезпокоява въ животѣтъ си на свойтъ собственности оныи който почтита праведнытъ и собственостытъ на съгражданѣхъ си. На такѣхъ ясень и точень основъ изъ между своето и чуждо имѣніе, образува ся законно отношеніе, правилно равнотежіе и уединеніе между дружественнытъ членове. Тогава дружеството прѣдставлява постояннѣхъ и добръ урѣдненнѣхъ цѣлость, въ коѣхъто не употребявѣтъ личнытъ интересны работы на дружеството, нѣхъ бива обща воля, която ся оличава въ законѣхъ, която заслугытъ награждава, а престѣпленіята наказва. Като имамы прѣдвидѣ, отъ една страна нравственнѣхъ мощъ на дружество, а отъ друга на цѣлостѣхъ, властытъ сѣхъ повиканы, щото чрѣзъ стараніето да не давѣтъ мѣсто и врѣме на безрѣдіето (както що е въ назе), да гонѣхъ опасноститъ, да подпомагѣхъ на слабытъ и да наказѣхъ престѣхъ.

пнициѣ. Самыѣ дружественны членове, които ся интересиратъ чрѣзъ работѣтъ на властѣтъ, които сѣ нужды на дружеството, дължны сѣ нравственно и матеріално да ги поддържавѣтъ. Когато бы живѣяли въ добръ уреденѣ дружественѣ бѣзбѣдностъ на личностѣтъ, за честѣтъ и имѣніето ны, подъ надзорѣтъ на различныѣ власти, сѣкой (бы былъ!) е дълженъ да плаща на привременѣтъ върховнѣ властъ, сѣще и на духовнѣтъ властъ, узаконеныйтъ данѣкъ. Такѣвъ данѣкъ е потребенъ заради сѣществованіето на дружествата и сѣкой трѣба подпѣлно да извършава тѣзи си дължностъ. Защото на сѣкое дружество сѣ нужды властѣтъ, които ще извършавѣтъ общыѣ дружественны дължности, и, на извършителитѣ трѣба да ся плаща. Че заради туй сѣкой е дълженъ, да приѣмне върхуси, нѣкой дѣлъ тѣжинѣ, исклучително само безъ онѣзы, които по слабото си състояніе самы ся нуждаѣтъ, за да имъ помогне дружеството. (Лишени отъ нѣкои часты на съставѣтъ си и др.). Който не бы поднелъ тѣзи тѣжинѣ, такѣвъ самъ си ся лишава отъ тѣзи правдини, които му ся даватъ отъ дружеството, отъ които бы ся ползовалъ. Истиннопочтенъ човѣкъ, не ще си позволи никога, да живѣе отъ общыѣ добрини, което виждамы при егоистыѣ — чорбаджій и злоупотрѣбеното чрно духовенство (Фенерско и Ватиканско), а нищо отъ страната си къмъ дружеството да не доприноси. Който ся интересира отъ дружественыѣ услуги, той не ще ся отдалечава отъ нѣкаквы жертвы, когато ся нуждае дружеството, или отечеството му, той неще да негодува и тогава, когато му ся наложи нѣкаква тѣжина отъ дружеството, която засича и въ самото пожъртвованіе, въ такавъ подпѣлнѣ увѣрѣностъ, когато изыскува общото благосъстояніе и напрѣдѣкъ отъ него такавъ жертвѣ. Таковыя убѣжденія принуждаватъ човѣка, да жертвува личныѣ си интересы, пакъ въ случай и животѣтъ си за общото добро. Вънѣшното и вътрѣшно безопасно спокойствіе на духѣтъ, като плодъ, е изпълненіето на всичкыѣ дължносты, които съставѣтъ най доброто задоволство на честныйтъ гражданинъ. Такѣвъ трѣба да бѣде нашійтъ данѣкъ на земята.

Нъ когато изпълнимъ дължността си, които произлизатъ изъ земнитъ отношенія на дружествата, когато не бы можелъ никакъвъ законъ да ны осъди и прѣкори нито въ лжжъ, нито въ безгрижіе и въ какво безсвѣстно дѣло, пакъ смы и въ този случай, само половината отъ нашитъ дължности извършили. Училъ ны е Божественыйтъ учитель (Христосъ) и съ рѣчи и съ примѣръ, като е извършилъ дължность и къмъ дружеството на къмъ властѣтъ, спорѣдъ туй съкой човѣкъ трѣба да изпълнява дължността си и къмъ Бога; който ны е далъ животъ, снага и имѣніе. Къмъ Бога, който е всичко създалъ и съкоя тваръ за извѣстна цѣль опредѣлилъ. Той ни е опредѣлилъ, за да живѣемъ въ този свѣтъ, само не за съкога, нъ за извѣстно врѣме, като ни учи въ Св. Слово, за да ся приготвимъ достойно въ течайтъ на този врѣмений животъ за въ вѣчносттатъ. Когато употребимъ нѣкой дѣлъ отъ врѣмето си, което ни принадлежи за изпълненіе на земнитъ си дължности, ный не трѣба да мислимъ, че останалото врѣме имамы право да го употребимъ за тѣлеснитъ си удовольствія. Тѣй трѣба да мислѣтъ само онѣзи човѣцы, които исклучително сж ся прѣдавали и прѣдавятся на земны наслажденія, т. е. които немѣтъ грижж за повисокото си опредѣленіе. За христіанинъ човѣкъ, съкой мигъ е драгоцѣненъ за животътъ му, защото му дава възможность, за да придобіе онуй, което му е нужно за душата, за нравственното му съвършенство и вѣчното опредѣленіе. О, каквы голѣмы добрини на христіанина човѣка може да даде съкой случай въ животътъ му! въ мигѣтъ на сѣрдечнижтъ молитвѣ, човѣкъ ся въздига надъ земята, а въ себеси осѣща присѣдствіето на вѣчната Св. Сила и небесното блаженство. Когато е човѣкъ придруженъ отъ любовь и повѣреніе, между ближнитъ си, съ които е скончанъ не само породично, нъ и духовно, тогава каква радость неисказана осѣща христіанинъ въ душѣтъ си?!

Пакъ заради туй, всичкитъ си сили трѣба да посѣщаваме Богу. Като употребяваме силитъ си за да бждемъ услужны на дружествата и за обезбѣдяваніе на нашитъ собствнности, нетрѣба да мислимъ, че останѣ-

лото си време да прѣминваме безъ дѣйственно и въ разсѣянность. Тѣй може да мисли само лекодушныйтъ човѣкъ. Безсжмѣніе човѣческытъ законы тѣй далеко да продължаватъ тѣзи злоупотрѣбленія. Нѣ ный хрістіаныйтъ трѣба да знаемеъ дължностытъ си, за сѣкогашня работъ въ животытъ си, че сме дължны непрѣстанно да работимъ до когато е день. Защото ще настѣпи нощъ, пакъ тогава никой не ще бѣде способенъ за да работи. А подиръ пакъ ще бѣде день, не за да ся работи, нѣ за да ся даде смѣткъ за всичкытъ работы въ предишныйтъ день, които сме изработили. Ето защо, като употреблявамеъ всичкытъ си сили, ный нетрѣба да ся отдаваме на грѣшны навикновенія, на страшливото малодушіе, на нѣжныйтъ вкусъ и на суетнытъ чезненія.

Ный сме дължны да слушама гласътъ Божій, гласътъ на чистата съвѣсть и на сърдцето си, пакъ да работимъ само туй, което ны позволява този гласъ. Сѣкой егоистъ въ свѣтътъ мисли само за себе си. А ный като хрістіани дължны сме, да ся стараемеъ и за себе и за другытъ. Често ся случва, щото видимъ между човѣцытъ дължносты и желанія, които сѣ на тѣзи противны. Ный сме дължны съ постоянство да извършавамеъ всичкытъ си дължносты. Мнозина ся боѣтъ отъ туй тѣжко иго и отдалечаватъ ся, отъ да го извършаватъ, нѣ хрістіанинъ е долженъ безъ сжмѣніе, да посрѣща и прѣноси всичко, което го посрѣшне и сполети въ животытъ. Малодушныйтъ дѣ ще прибѣгне, когато е въ различни неприяты околнсты, мирува и нищо не работи, въ такъвъ случай сме дължны, съ отворено лице и съ самопожертвование да срѣщамеъ опасностытъ, да говоримъ истинкытъ безъ страхъ, пакъ да извършавамеъ дължностытъ си рѣшително и почтенно. Дѣто работи егоистъ, т. е. чорбаджія или калугеръ по своитѣ тѣсны поглѣды, като има прѣдъ видъ само своитѣ си интересы, или спорѣдъ побужденіе чрѣзъ честолѣбіе, за да сдобіе голѣмъ славъ, прѣдъ човѣцытъ, които го окръжаватъ: Тамъ сме дължны, да имамы прѣдъ видъ само общото добро, подирѣ което ще проводи благословеніе, когато нече ны вечъ и бѣде на земята. Ный сме дължны да желаемеъ туй, пакъ никой ны и невидѣлъ.

Има случаи, когато сме длъжны, да се въздържа-
ваме от употребленіето на нашитѣ правдини, пакъ и
да одобрява свѣтътъ прѣдземаніята. А то быва тогава,
когато се ползовами съ защитѣтъ на дружественнитѣ
законы, имали бы право да земемъ и послѣшното ман-
гърче отъ нашитѣ сиромашъ длъжники; или когато бы
подкопували добывѣтъ на другитѣ човѣцы, които не сѣ-
тъй искусны въ прѣдузиманіето си, както ный; или ко-
гато би искали да отмѣстимъ на другитѣ за нѣкоѣхъ у-
връдѣ, и т. на т. Въ всичкитѣ тѣзи случаи, съкой хрі-
стіанинъ е длъженъ да се въздържава отъ тѣзи нѣща.
Неговата длъжностъ е, да опрощава, да прави снисхо-
жденіе, да търпи (кога му е врѣме!), да бѣде кроткъ
и милосърдъ, пакъ и когато има право, той е длъженъ
да употребява всичко на добръ цѣль. Само съ тѣзи си
добри качества, ный ще принесемъ жертва, коѣто изи-
скува Богъ отъ насъ. Такава жертва, ный сме длъжны
да приносимъ Богу и съ имѣніето си, когато дадемъ на
гражданското си дружество онуй, което сме длъжны,
ный подирѣ нетрѣба да мислимъ, щото само съ онуй,
което ни е арткъ, можемъ да располагами по волята
си въ раскошество или сѣжпернически, и спорѣдъ за
конѣтъ ако сме властны надъ имѣніето си. Тѣй може
да мисли само надуваныйтъ егоизмъ (т. е. лакомството
и ненаситностѣтъ чорбаджійскъ и калугерскъ) за пары.
Напротивъ съкой хрістіанинъ, нека има съкога на умѣтъ
си, че е неговото имѣніе даръ отъ Божіята благость, и
че ще дава отговоръ Богу за употребленіето му. Ду-
шевното му добро изискува, да се труди само за до-
брото, което ще му служи до гробътъ, т. е. да се обо-
гати само съ добродѣтели, чрѣзъ които ще добіе вѣч-
нытъ добрини. Като постѣпями тѣй, ный умножавамы
истиннытъ наши добрини, пакъ видимытъ добрини ма-
каръ и да се намалявѣтъ тука. Чрѣзъ таково употре-
бленіе на нашитѣ добрини, ны ги чуваме отъ всичкитѣ
превращенія, отъ съкое насиліе и непостоянство. Прѣзъ
всичкытъ си животъ ный сме длъжны, като хрістіаны,
да правимъ на другитѣ добро. А заради туй имамы съ-
кога примѣръ, до когато не чуемъ гласовѣтъ на тъмны-
тъ сиромаси, до когато не остане сиромашество, нужди

и други различни неволы, които ны прѣдставляхъ тѣзи или други случаи за добродѣянія, като да ны пыта самъ Богъ: Кого по много обичамы — него или този свѣтъ?

Отъ волѣхъ ны зависи първыйтъ или вторійтъ отговоръ, нъ нетрѣба да забравямы, че спаситель, по този отговоръ ще познае истинныйтъ си послѣдователи, пакъ ще рече въ послѣшныйтъ си день на страшныйтъ и праведенъ сждъ: «Което сте направили на одного отъ тѣзи и най малкы мои братіа, мене сте го направили.» Добрытъ наши дѣла сж мысли на Бога, а ный като жьртвувамы на сиромаситъ отъ имѣніето си, на слабытъ, на народныйтъ заведенія, въ които ся просвѣщава бждщностьтъ ны, всичко туй, жьртвувамы Богу, който ны е далъ тѣзи добрины заради туй, за да бы ползовали душитъ си. Нашитъ добродѣянія непріимхъ недостойныйтъ и неблагодарны човѣцы, нъ само Богъ гы пріема, за да ны възвърне подиръ миліонъ по много въ вѣчното царство. Ный тукъ на земята немамы подобро срѣдство, отъ туй, за да искажемъ любовтъхъ си къмъ създателя. Защото милостивій Богъ е задоволенъ и отъ малкото ны сърдечно израженіе чрѣзъ любовь къмъ него, самъ става като нашъ дължникъ; какво е туй добро-творно утѣшеніе, за добродѣлныйтъ човѣцы!

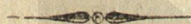
Впрочемъ трѣба да извършавамы и земныйтъ и небесны дължности, които Богъ обыча. Хрістіаныйтъ сж обвързаны и за еднытъ и за другытъ. До когато ся неразвѣ добръ людскхъ свѣсть за высокытъ дължности, до тогава само вънкашнхъ принждителна сила може да очува дружественхъ цѣлость, само казнителный страхъ може да удушавя безрѣдіето и самоволіето. Нъ за жалость е таково дружество което мисли, че съ такива срѣдства ще постигне опрѣдѣленихъ си цѣль. Страхлива покорность е опасность и недостойно лице-мѣріе. Искусството ны учи, че вънкашныйтъ мѣркы твърдѣ малко могхтъ одържа дружественныйтъ добаръ рѣдъ и благосостояніе. Първыйтъ видъ на човѣческытъ стра-сты уничтожава всички такива мѣркы, които сж умѣ-рявалы за вънкашното могѣщество и величина. Кое дружество почива на такива слабы основы, въ него не-

може нищо да ся развие, което е възвисено и благородно.

Което е дружество направило голѣмъ успѣхъ, то ся е съставило съ духътъ на Христовѣтъ вѣрж, като е турило за основаніе истинно-Божественнытъ начала: И заради туй е направило голѣмъ напрѣдъкъ, че е станжло подъ забранж Христовж, който води човѣцытъ въ правжтъ свѣтлость, въ съвършенството и блаженството, при всички неволности въ този свѣтъ. Подъ кроткото управленіе и мѣдрото ржководство на неговжтъ Св. Чърковж, тѣготата на човѣческытъ длжжности става, като Божій позивъ, който ны ржководи и упжтва къмъ Бога. Човѣцытъ като проникнжтъ въ такива христіанскы убѣждения, глѣджтъ на своето дружественно служеніе, като на Божіе дѣло, което ще сжди сѣкыго най строго, за безгрижното работеніе, а за точното изпълненіе, ще награждава сѣкыго съ безкрайны добрини. Подпълна и свѣтна работа, искренна прѣданость въ длжностытъ си — туй сж плодоветъ въ христіанскый поглѣдъ, христіанинъ човѣкъ туй е длженъ къмъ милостиваго Бога и къмъ гражданското дружество.

Радомиръ, 6 Майа 1874.

Зиновій П. Петровъ.

Историята на робството.

Когато си помислимъ колко варварско нѣщо е робството, то се чудимъ какъ е могло тѣ да се удържи толко дълго врѣме; а отъ друга страна пакъ, когато размислимъ за всемірния характеръ, за силата, що прѣдставлява туй умразно постановление, то ни иде да попитаме, какъ биде възможно, ако и толкова късно, да го унищожжтъ!

Кой не знае че у Евреитъ, робуването го имаше даже при патриарситъ? 118-тъ раби родени въ домътъ на Авраама, бѣхж собственостъ на тѣхъ Патриархъ. Той можеше да ги продава, да имъ опрѣдѣля тѣлесни наказания, да ги убива. Роби можахж да бжджтъ тога-

ва не само чужденцитѣ и плѣнниците, но и ония, които са продавахъ отъ голѣма сиромашия, или които бѣхъ хванати въ кражба; тѣй сѣщо и пропадналите длъжници, женитѣ имъ и дѣцата имъ.

Търговията съ роби е толкосъ отколенна, щото напусто бихме дириле началото ѝ. Какво по-поразително отъ примѣра на Иосифа продаденъ отъ братята си на арабски търговци и послѣ прѣпродаденъ въ Египетъ? Да продаватъ чловѣци слѣдъ като ги бѣхъ откраднали, бѣше голѣмото сръдство за убогатяване на колонитѣ що се бѣхъ заселили по островитѣ на Бѣло-море (Архипелагъ) и по Азиатскитѣ краемория. Финикиянитѣ, Тириянитѣ, Киликийцитѣ, Етрусцитѣ, Критянитѣ се поминувахъ съ туй гнусно търгуване.

А Гръция, тая прѣхвалена Гръция! въ неѣ сѣщо се простираше заразата на робството. Въ Атина градътъ на вкуса, на искусството, на дражестъта, на гения, по днитѣ на най-голѣмото ѝ могѣщество въ най-бляскавото ѝ величие, броятъ на робитѣ надминуваше броятъ на свободнитѣ жители. Само въ полетата на Аттика имаше до 150,000 души роби.

И помѣжду толкова философи, прославени по мѣдростъта си, почти никой се ненамѣри да протестира, както Диогена, въ името на възнегодуваний разумъ.

Платонъ само исказва желанието, щото никой Гръкъ да не бѣде правенъ робъ; неговата философия не отива по-надалеко.

Гръцитѣ бѣхъ дали за основа на робството естественний законъ и постоянното различие на народитѣ; Римлянитѣ не приемахъ това. Но и те не по-малко освятихъ робството като го оправдавахъ съ единъ до-статъченъ начинъ, билъ по гражданскій законъ, когато единъ чловѣкъ располагаше съ свободата си да ѣ продава, билъ по правото на собственостъ, когато побѣдителятъ прѣдпочиташе да пороби побѣдения, нежели да го погуби. — Въ Римъ, робътъ не бѣше въ по-добро състояние, отъ колкото въ Атина. Глѣданъ като една вѣщъ, той неможеше нито да вика нѣкого прѣдъ правосѣдието нито пакъ да бѣде сѣденъ. Женитбата му бѣше запрѣтена. Неговото съвѣкупление съ една робиня

се наричаше тогава *contuberium*, име съ което означаваха сжщо съвкуплението на скотоветѣ. Нему му не припознавахъ бащина властъ. Той имаше дѣца и нѣмаше челядъ! Твърдѣ рѣдко законитѣ покровителствуваха роба грѣщо свирепитѣ и безчеловѣчнитѣ притѣснения на които бѣ изложенъ: свидѣтель на това е Петрониевѣтъ законъ който забраняваше на господаритѣ да каратъ робитѣ си да са биѣтъ въ цирка съ дивитѣ звѣрове.

Въ такова жално положение се смѣтаха стотини хиляди чловѣци!

Духътъ остая замаянъ, когато се причете числото на робитѣ що притѣжаваха нѣкои богати Римляни. Скаурусъ имаше 8,000 души. Слѣдователно, кждѣ свършекътъ на републиката когато прѣдложихъ да се даде на робитѣ отличително облѣкло това прѣдложение се отхвърли като твърдѣ опасно: то би показало колко притѣсненитѣ сж по-многобройни отъ притѣснителитѣ.

Християнството като прогласи равенството на чловѣцитѣ прѣдъ Бога, повѣрвалъ би нѣкой, че неговото появление трѣбваше да бѣде краятъ на робството. Никакъ, не; Иисусъ не бѣше говорилъ нарочито срѣщо робството, апостолъ Павелъ съвѣтваше на господаритѣ да бждѣтъ кротки къмъ подчиненитѣ си, като поръчваше въ сжщото врѣме на слугитѣ да бждѣтъ покорни.

Дълго врѣме подиръ тържеството на Християнството, ний намираме владѣтелитѣ на роби да продължаватъ да упражняватъ върху тия нещастници властѣта на животъ и смрътъ. Тия отъ наслѣдницитѣ на Константина Великаго, които до нейдѣ улѣгчихъ положението на роба, сторихъ туй само отъ едно чловѣколюбиво чувство, на което впрочемъ, нѣкои язически императори бѣхъ имъ дали примѣръ. Тѣй, Домицианъ бѣше забранилъ да обезобразяватъ робитѣ; Адрианъ, да ги даватъ въ блуднитѣ домове; Септимий Северъ, да ги силѣтъ да се безчестѣтъ. Истината е, че Християнитѣ и Католическиятъ свѣтъ, винѣги продължаваха да задържатъ робството дори до епохата когато робитѣ се прѣобърнаха на раби.

Коранътъ не осѣжда правото да държатъ човѣци

въ робство, освѣнъ въ случаятъ, когато туй нечестиво право се прилагаше на послѣдователитѣ на пророка. Прочее, въ минжлитѣ врѣмена видохъ тържищата на Азия и на Сѣверна Африка попълнени съ роби Христиани, поробени отъ Мюсулманитѣ; и на своя рѣдъ пакъ, Мюсулманитѣ когато паднахъ въ рѣцетѣ на Христианитѣ — както на примѣръ на Родосскитѣ рицари — ставахъ тѣхни роби.

Религиозната идея бѣше толкосъ чужда за унищожението на робството, щото подиръ откритието на Америка купенитѣ Африканци Негри за експлоатирание на Новий-свѣтъ, бѣхъ купени и прѣнесени тамъ отъ Христиански народи, отъ Португалцитѣ най-напрѣдъ. А подиръ нихъ, кой владѣтель узакони купното изнасяние на Негритѣ за Западна Индия? — Единъ набоженъ царь Испанский, Фердинандъ Католикъ. А кой удари печата си на грозния черъ кодиксъ? — Людовикъ XIV, единъ царь твърдѣ благочестивъ! И отъ кого бѣхъ основани въ Европейскитѣ колоний най-добритѣ плантаций сирѣчь сѣидби и дадени на Негритѣ да ги обработватъ? Отъ монаси Францисканци, Доминиканци, Иезуити и отъ проповѣдницитѣ братия!

А нужда ли е да наумѣваме че и протестантитѣ Английци не прѣди много врѣме извършувахъ това варварско нѣщо? Че и самитѣ свободолюбиви републиканци на Съединенитѣ Американски Държави сж сжщо отговорни за дългото траяние на робството?

Съ голѣми усилия и упорити борби, нѣкои челолюбиви и гениални хора можихъ едвамъ прѣти нѣколко десетини години да сполучатъ унищожението на робството почти мѣжду всичкитѣ Европейски народи, което бѣше срамъ и укоръ на челоувѣчеството и пятно на новата цивилизация.

Извлечено отъ френский вѣстникъ *Националъ*

И. В.

СТИХОТВОРЕНИЯ.

ГОРЧИВА МИСЪЛЬ.

Какво ма слънце грѣй, и съ врѣме
Ште ма огрѣй, не питамъ никакъ днесъ азъ!
Напрасно бихъ и питалъ, катъ знамъ
Добрѣ, че съмъ роденъ на твърдѣ зълъ часъ!

Една горчива мисълъ само
Вълнува ми всегда главата млада,
И туй, што е за много млади,
Не дава и за менъ да е наслада: —

*Че день следъ день вървѣтъ денетѣ,
Година следъ година са минува,
И хората вървѣтъ напредъ все,
А насъ за ништо оште ни небива!*

Ахъ наш'тѣ млади! все за злато,
Все за дохѣди тлѣститѣ приказватъ;
За сласти, веселби; а нашатъ
Народъ што тегли — ни да знаятъ искать! —

Малцина сме ний тѣзъ ничтожни, —
Кой простъ орачъ, потѣкнатъ абаджия;
Кой даскалче, или подобенъ, —
Што го оплакваме катъ Еремия!

И кой што може, и животъ милъ,
Народу дава, безъ да са той кае;
И што дѣсницата му дала
Съ готовность, ни лѣвицата незнае!

Но развалений, неразбраний
Сегашенъ нашъ свѣтъ тѣй по правда сѣди:
Тѣмъ дава прѣднина, почита,
А нази гони, мѣчи! — Нѣка бѣди! —

Руссе. На Нова-година.

Д-вѣ.

ГАНКА и РАДИ

(баллада)

« Не шѣ та, Гано-льо, нештѣ та!
Сжѣ тебѣ си изгорихѣ душѣта!
Вѣ очитѣ ми си вѣке черна,
Че си невѣрна, лицемѣрна!»
Следѣ два дни чува са вѣвѣ село
Да клепа храмното клепало, —
На подгрѣба на клѣта Ганка,
На Радѣ вѣрната ступанка
Следѣ погребѣ на тритѣ дена
Вѣзсѣдва конѣ вихрогона
И припѣ Ради вѣ ближно село
При второто си любѣ мило.
« Какѣ ми мѣсчинѣ изгрѣва!
Часѣ згодѣнѣ за любовѣ настаѣ! —
И тѣзи вѣчерѣ, както сѣка,
Тѣ на чушмата шѣ ма чака.
Дѣ, вранѣнѣ конѣо, да тѣ видѣ,
Вѣвѣ мигѣ при неѣ сѣ тебѣ да бѣдж!»
Прѣвѣ стрѣмни хѣлмове, долини;
Прѣвѣ гѣсти лѣсовѣ смѣлчени
Като вихрушка конѣ хвѣрка,
И тѣ рижди, тѣ тѣжно пѣшка
На Радѣ пѣкѣ вѣ главѣта болна
Пламѣ все *чашѣта отровѣна*
Когѣто при чушмата стигѣѣ,
Отѣ страхѣ неволно тѣо са сѣпѣѣ,
Кѣтѣ виждѣ, че околѣ чушмата
Е пусто както вѣ грѣбиштѣта:
Човѣшки гласѣ са вѣчѣ не чуѣѣ,
Сѣлѣ грозно бухалѣтѣ бухуѣѣ.
Кога отѣ конѣ бѣрже скокѣѣ
И отѣ чушмата понадникѣѣ,
Мома, кѣмѣ него гѣрбомѣ, зѣрѣѣ
Вѣвѣ сѣнѣкѣѣ, и са затѣкѣѣ!

«Ахъ сичко сторихъ, вѣчь си моя!
Вѣчь въ гробъ гний черната оная!»
Това катъ казва, я пригрѣшта.
Кога момата са обрѣшта,
Косата Радюва настрѣхва:
Че Ганка то била съгледва! —
«Невѣрнико проклѣтъ!» катъ крясва,
Досушъ слуха тя нему земва;
Катъ му плѣсница заушава,
Го на земята повалява! —
Назадъ му кончето пакъ рипва,
И въ баштина му дворъ катъ стигва,
Съ кракъ закопава, зариждава,
И скърбна вѣсть си извѣстява.
Кога ся сипва пжкъ зората,
И селянетъ на чушмата
Отиватъ за вода, са слисватъ,
Катъ Радя мъртавъ тамъ намѣрватъ! —

Руссе Мартъ 3 1874

И. Даневъ.

— 430 —

ВЪРВАЙ И НЕ ТЖРСИ ЗАЩОТО ЩЕ СЖ ИЗГУ- БИШЬ ВЪ ГОЛѢМИНАТА НА БОГА.

Ти каза: «Сичко по волята ми става,
«Азъ сотворихъ свѣтътъ за моята слава,
«Азъ сжмъ природа, създателъ и общъ отецъ,
«Азъ сжмъ веченъ, безъ начало и безъ конецъ.
«Отъ нищо и безъ нищо азъ сичко родихъ
«И на Вселената основити гудихъ;
«Азъ бѣхъ кога сичкото беше нищожность,
«И сичко направихъ безъ да имамъ длѣжность,
«Азъ бѣхъ, азъ сжмъ и до веки ще бждѣ пакъ,
«Тогазъ, сега и до край безъ край нататакъ.
«Азъ сотворихъ, азъ движа, азъ оправлявамъ,
«Азъ сичкото движа и земамъ и давамъ.
«Азъ сжмъ источникъ, сичко отъ менъ излиза

« По волята ми вѣрви и пакъ въ менъ влиза.
« Нищо безъ менъ, азъ сичко и сичко азъ пакъ;
« Голѣмъ въ голѣмото и въ малкото малакъ
« Азъ сѣмъ на сичкото центъръ и окръжностъ.
« Азъ сѣмъ коделото и неговата остъ.
« Азъ сѣмъ сичко та за това се невидимъ
« И сичко пѣлниж като единъ голѣмъ димъ;
« Тамъ горе, безкрайното пространство азъ сѣмъ,
« Тукъ доло невидимата муха азъ сѣмъ.
« Най голѣмъ сѣмъ и най малакъ — неизмеримъ,
« Азъ сѣмъ Всемогущъ, безъ пределъ — непостижимъ.
« Дето и да хвърлити вашята погледъ
О! смѣртни, Менъ ще видити, азъ сѣмъ на вредъ.

.
.
.

II.

О! слава Тебе Боже нашъ, слава Тебе
Земѣта тж слави, и синото небе
Твоето величїе показва на насъ
И сичко тж пее съсъ единъ и сѣщи гласъ.
Ти определи мѣстото на звездити,
Ти самъ ископа леглата на водити,
Ти раздели сушата ни отъ морето,
Ти закова слънцето горе въ небето,
Ти начерта на нашата земѣ пѣтътъ,
Ти самси нареди сичкото въ свѣтътъ,
Ти сътвори птичкити детъ красно пейтъ,
Ти направи ветровете дето веѣтъ,
Ти създаде и нощта и светлината,
Ти ни запали катъ кандило луната,
Ти цвѣтята съсъ миризма ги награди,
Ти рекичкити съсъ камачки загради,
Ти пиперудата окичи съ крила,
Ти даде свѣсъ на малката красна пчела;
И сичко вѣрви както ти му показва
И изпълнява онова детъ му каза,
И безъ да сж грижи защо, каде и какъ
Сж движи безъ сжмненїе съ уверенъ кракъ.

Слава Тебе Боже нашъ, слава тебе.
Земѣта тж слави и синьото небе
Твойто величїе показва на насъ
И сичко тж пее съсъ единъ и сжщъ гласъ.

III.

Прощка, прошка О! Боже мой, прошка за менъ,
Прощка ако единъ часъ мой умъ тжмень
Противъ Тебе сж дига и сж бунтува
И съвестъта ми дѣто мж бїе, псува
И ако го мжчи и кара да мжлчи
Той не слуша ами съ гнѣвъ и безъ страхъ гжлчи;
Прощка Боже, защото сжмъ твоя тваръ азъ
Защото сжмъ направенъ на твоятъ образъ,
Защото умътъ ми е искра свѣтлива
Отъ мждростъта ти дето сичко почива,
Детъ сичко обраца и движи и води
И отъ свѣтїй духъ дето ти ни проводи
Е частъ, е духъ свѣти, О! да и свѣтъ пламакъ
А не нищожность, прѣстъ или калъ и камакъ,
Прощка защото Ти ми даде този даръ
Боже, дето въ менъ гори като единъ жаръ,
Като единъ огънъ запаленъ отъ Тебе
И свети катъ звездата въ синето небе.
Прощка защото умътъ е нѣщо най красно,
Отъ сичко детъ ти сотвори, и най опасно.
Безъ него азъ сжмъ нищо, гробъ и шепа прахъ
И съ него азъ сжмъ сичко и не мж е страхъ.
Боже, Ти ми даде животъ своеволно
И ми каза върви и живей свободно
И ми запали като кандило умътъ
За да ми показва катъ водителъ пжтътъ,
Прощка, О! Боже мой, прошка за менъ тогазъ
Да защото не сжмъ виноватъ никакъ азъ,
Чилѣкътъ е корабъ и свѣтътъ е море
Трѣба да сж мине безъ друго отъ горе
Туй море широко, безъ край, черно, страшно
И пълно съсъ бури и на врѣдъ опасно.

Умѣтъ ни е кормило съ него сѣ водимъ
И патуваме и непрестанно ходимъ
Доде силнити валми строятъ корабѣтъ
И стигнимъ вече престанището, — гробѣтъ.
Нѣ кой оправлява Боже туй кормило?
Кой глѣда да не огасне туй кандило?
Ти ни го даде ти го държишь и движишь
Ти о! Всевишни, за него ти сѣ грижишь
О! прошка тогазъ зашото сичко става
По твоята воля, за твоята слава,
Защото ти знаишь сичкото предъ да стане
И можешъ забрани злото да захване.
Прощка о, Боже, Всемогущи Господаръ
Прощка за чилѣкътъ, вѣликата ти тваръ,
Защото го сотвори на случаятъ синъ
И не му опредѣли ни мѣсто ни чинъ
Ами го хвърли по между сичко на средъ
Безъ да знай де да отиде назадъ? напредъ?
Той сѣ ражда, гледа греша и умира
Катъ сѣнь минува и нищо не отбира.

Боже, Ти създаде цвѣтята да цвѣтѣтъ,
Птичкити да пеѣтъ, звѣздити да светѣтъ,
Червеѣкътъ да пѣлзи, мухата да брѣмчи,
Реката да тече и тихо да гѣлчи,
Ами чилѣкътъ защо направи на тозъ свѣтъ?
О! Боже Премждри, Общъ отецъ, Пресвѣтъ!
Горко! само за да греша и да страда,
И тешки мѣки да има за награда.
Прощка за него, нѣма що да направи
Даде умъ, сичко глѣда да оправѣ,
Сичко глѣда да намѣри и да рѣши
Прости го и не го оставай да греша.

.....

УМѢТЪ МИ.

IV.

Днитѣ минуватъ и азъ минувамъ съ тѣхъ,
Животъ е сѣнь отъ сълзи, радость и смѣхъ.
Съ страсти и съ надежда тукъ сѣ раждашь,

Сичко ти желайшь и нищо не огаждашь
И катъ неблагодаренъ се нѣщо търсишь
Доде свѣтътъ, този мъченъ пакъ исвършишь.
Дѣ бѣхме? що додохме? дѣ отиваме?
Що има подъ гробътъ детъ си почиваме.
Нищо освенъ червей и пепелъ и прѣстъ.
О! по нищожни сме ни и отъ единъ трѣстъ
Дето зефирътъ причушва като духне
И бурята искоренява катъ бухне.
Земята ни храни и ни хранимъ неіж

(О! Боже да продължавамъ вечъ не смеіж
Защото славата ти ще да докача).

Не, туй детъ осещамъ нещѣ го примѣлча.
Ако мисліж криво, Боже оправи ма
И отъ това съмненіе избави ма.

Треперямъ и настрѣхвватъ космити ми
И мъгляво гледатъ на вредъ очити ми!

Сичко нищо беше, е и ще е нищо;
Отъ нищо, нищо и нищо пакъ въ нищо.
Що е душа? Нищо. — Смачкай единъ кумаръ
Стѣпчи единъ червей, одушевлена тваръ.,
Нищожность беше и стана пакъ нищожимъ.
Тѣй

СОВЕСТЬТА МИ.

Мѣлчи умъ проклѣтъ, що, Божата мъдрость
Мислишь че си достоенъ ти да достигнешъ?
И булото отъ преде си да подигнешъ?
Ти невидишь още що има предъ тебе,
Пакъ съдишь онзи детъ сотвори туй небе,
Детъ подпрѣ звездити безъ нищо тамъ горе,
Детъ загради съ пясакъ широкото море!

Не, Не, остави тѣзи целъ, тя е празна,

Безкрайна, неизмѣрима и опасна.
 Тозъ въпросъ много сж вдълбочявали,
 Нъ безъ да го рѣшатъ сж са очайвали,
 И нѣми, и смаени и заслепени
 Сж оставали катъ острелени
 Предъ величіето на този небесенъ царь
 Детъ сотвори тебъ и нищожніятъ кумарь.
 Океанъ безъ дѣно, неговата мѣдрость,
 Кой за да ѣх измери има тѣкъ бодрость?
 О! умъ, Горко! черна мѣгла тѣ покрива
 И отъ преде ти светлината закрива;
 Катъ една вода гнусна ти си исмѣтенъ
 Катъ отвить конецъ си разхвърленъ, исметенъ
 Предъ непостижимата мѣдрость на Бога
 Дето тѣрсишь. Туй както очити кога
 На среща слънцето да погледнатъ смеѣтъ,
 Притѣмняватъ и отъ немощъ сжлзи леѣтъ
 И невиджатъ нищо въ голѣмата свѣтлость,
 Тѣй и за тебе мѣрчи Божата мѣдрость;
 Колкото въ неѣх отивашъ по дълбоко
 О умъ, толкози по сж изгубвашъ горко!

Тайнѣти на Бога сж голѣми познай
 Да, както него безъ начало и безъ край,
 Вѣрвай, вѣрвай и не сж мѣчи да тѣрсишь
 При безпределната мѣдрость ще сж свѣршишь.

Ела О! умъ съедини сж пакъ съ менъ
 Както напредъ да славимъ тозъ царь небесенъ.

СЪВЕСТЬТА И УМЪТЪ МИ НАЕДНО.

О! Слава Тебе Боже нашъ, слава тебе
 Земѣкта тѣ слави и синето небе
 Твоеето величіе показва на насъ
 И сичко тѣ пее съ единъ и сжщи гласъ.

Франгя.

НИЦІЙ ДУХОМЪ СЪМЪ АЗЪ.

Beatus qui non prosper!

Бурно са весели, и царува съсъ шумъ,
Въ срѣдъ безбройна свита, богатій человекъ!
Такъвъ е днесъ свѣтътъ! Парытъ даватъ умъ,
Власть, слава и почетъ, въ днешній срѣбренъ вѣкъ

Но въ мѣнъ, брате милій, веселбы не търси!
Ницїй духомъ съмъ азъ, голъ и босъ са скытамъ!
Друго незнамъ, освѣнь да служа роду си:
Клѣтникъ съмъ азъ бѣденъ, друго нѣщо незнамъ!

Чувате ли тамо, въ свѣтлытъ палаты,
Какъ весель ечи гласъ, какъ музика гърми?
И слѣдъ пиршество катоморскы вълмы,
Какъ играйтъ на валсъ безгрижны богаты?

Но въ мене, друже мой пиршество не търси.
Ницїй духомъ съмъ азъ, голъ и босъ са скытамъ!
Друго незнамъ, освѣнь да служа роду си:
Клѣтникъ съмъ азъ бѣденъ, друго нѣщо незнамъ!

Гледате ли тамо, въ златна колесница,
Какъ гордо са возітъ двама господары?
Какъ всякой са клани предъ тѣзи двоица,
Какъ ги поздравлявѣтъ раболѣпны твары?

Но раболѣпность въ мѣнъ, друже мой, не търси!
Ницїй духомъ съмъ азъ, голъ и босъ са скытамъ!
Друго незнамъ, освѣнь да служа роду си:
Клѣтникъ съмъ азъ бѣденъ, друго нѣщо незнамъ!

Виждате ли тамо, въ дрѣхы скѣпоцѣпны,
И съ брилянты на рѣка прекрасна дѣвица?
Въздихатъ слѣдъ нея младежи влюбены,
И горестно викатъ: « Ангелъ, гжлавица! . . . »

Но при менъ, друже мой, дѣвицы не търси,
Нищій духомъ съмъ азъ, голъ и босъ са скытамъ!
Друго незнамъ, освѣнъ да служа роду си;
Клѣтникъ съмъ азъ бѣденъ, друго нѣщо незнамъ!

* * *

Такъвъ е днесъ свѣтътъ! И слънцето днесъ грѣй
И вѣтрътъ днесъ вѣй, и славейтъ днесъ пѣй,
— Сѣ за техъ, богаты! за тѣхъ, благородны!
А мракътъ покрива мжкытъ народны!

Но благодетство въ менъ, друже мой, не търси!
Нищій духомъ съмъ азъ, голъ и босъ са скытамъ!
Друго незнамъ освѣнъ да служа роду си:
Клѣтникъ съмъ азъ бѣденъ, друго нѣщо незнамъ!

Богаты? та що е за тѣхъ отечество!
Нимѧ не знаѣтъ тѣ и по-добръ отъ менъ,
Че тукъ на земята всичко е суетно,
Че родолюбецътъ е чловѣкъ безуменъ?

Но въ менъ, брате милій, безуміе търси!
Нищій духомъ съмъ азъ, голъ и босъ са скытамъ!
Друго незнамъ, освѣнъ да служа роду си:
Клѣтникъ съмъ азъ бѣденъ, друго нѣщо незнамъ!

Цариградъ 1873.

Ст. Н. Михайловскы.